

B O E K E N B E K E K E N

Jan de Bas, *De muis die even brulde; de Evangelische Volkspartij 1981-1991*, Uitgeverij Kok Kampen, ISBN 90 435 0090 9.

Jan de Bas heeft op merkwaardige wijze kennis gemaakt met de Evangelische Volkspartij (EVP). Toen hij zich in 1991 als lid aanmeldde werd hem meegedeeld dat dit niet veel zin meer had omdat de partij spoedig zou worden opgeheven.

Zijn belangstelling voor de EVP bleef echter onverflauwd aanwezig. Hieraan is het te danken dat aan deze partij reeds acht jaar na haar opheffing een dissertatie is gewijd. De EVP kwam tot stand in de jaren dat ARP, CHU en KVP de weg aflegden die zou leiden tot de vorming van het CDA. Een aantal antirevolutionairen wenste een evangelisch radicale politiek gestalte te geven. Een deel van hen ging niet mee met de oprichting van de PPR, maar vormde in 1970 de Evangelische Solidariteitspartij (ESP). De rede die mr. W. Aantjes op het eerste CDA-congres in 1975 hield, maakte in ESP-kring grote indruk. Aan het eind van dat jaar besloten de leden de ESP op te heffen en terug te keren naar de ARP. De vorming van het kabinet-Van Agt in 1977, dat steunde op CDA en VVD, bracht nieuwe teleurstelling. Een aantal oud-ESP'ers is terug te vinden in de Evangelisch Progressieve Volkspartij (EPV) die in 1978 werd

opgericht. In datzelfde jaar verenigden een aantal CDA-leden, die ontevreden waren over de middenkoers van deze partij, zich in de binnen het CDA opererende werkgroep "Niet bij brood alleen" (NBBA).

Eind 1980 ontstond een breuk binnen deze werkgroep. Een deel van hen besloot in het CDA te blijven. Anderen zochten een alternatief. Overleg met de EPV leidde op 7 maart 1981 tot de oprichting van de Evangelische Volkspartij (EVP)

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1981 slaagde de EVP er niet in een zetel te bemachtigen. Het aftreden van de PvdA-bewindslieden in het kabinet-Van Agt/Den Uyl leidde er toe dat een jaar later opnieuw verkiezingen werden gehouden. Nu had de EVP meer succes. De partij behaalde 0,7% van de stemmen en kreeg een vertegenwoordiger in de Tweede Kamer in de persoon van mevrouw Cathy Ubels-Veen. Vier jaar later ging deze zetel verloren. De EVP kreeg in 1986 nog slechts 0,2% van de stemmen. In de hierop volgende periode voerde de EVP intern een moeizame discussie over haar plaatsbepaling in het politieke spectrum. In een laat stadium werd besloten met de PSP, CPN en de PPR mee te werken aan de oprichting van Groen Links. Op de inhoud van het programma en de kandidatenlijst van deze partijcombinatie had de EVP echter vrijwel geen invloed meer. Haar eerste kandidaat (Cor Ofman)

B O E K E N B E K E K E N

kreeg bij de Tweede Kamerverkiezingen de elfde plaats op de kandidatenlijst. Een - met instemming van het bestuur van Groen Links gevoerde - voorkeursactie leverde geen succes op. Als gevolg van de fusie tussen de partners in Groen Links werd de EVP op 9 maart 1991 officieel opgeheven.

De auteur, in het dagelijks leven docent geschiedenis, beschrijft de historie van de EVP helder en overzichtelijk. Hij besteedt daarnaast vooral aandacht aan twee hoofdthema's van deze partij. Dit betreft: het vraagstuk van vrede en veiligheid en het sociaal-economisch beleid met als leidend beginsel de door prof. dr. B. Goudzwaard ontwikkelde visie van 'de economie van het genoeg'. Op het eerstgenoemde terrein zette zij zich vooral krachtig in tegen de mogelijke plaatsing van kernwapens in ons land. In de gedachtewisseling over sociaal-economische vraagstukken kreeg het pleidooi van de EVP voor invoering van een sabbatsjaar voor het bestrijden van werkloosheid enige aandacht. Naast de hier genoemde thema's houdt de auteur een beschouwing over de partijcultuur van de EVP en de plaats van deze partij in het politiek en maatschappelijk spectrum van de jaren tachtig. Daarbij komt onder meer aan de orde hoe de partij in de media aandacht kreeg.

De Bas meent dat voor het falen van

de EVP de volgende oorzaken kunnen worden aangewezen. De partij had weliswaar in korte tijd een goede organisatie opgebouwd maar toonde een gebrek aan politiek leiderschap. De EVP baseerde zich op de evangelische radicaliteit in een tijd dat de secularisatie en de ontzuiling steeds verder toenamen. De politieke cultuur van de EVP toonde een bewogen 'evangelisch fanatisme' dat door buitenstaanders niet werd begrepen. Voorts ging het politiek idealisme van de EVP verloren in een maatschappij waarin het individualisme een steeds belangrijker rol ging spelen.

Met deze conclusies van De Bas kan ik instemmen. De waarde van dit boek is dat helder wordt geschetst met welke problemen de aanhangers van een radicale politiek, gebaseerd op het evangelie, zich in de tachtiger jaren van de vorige eeuw zagen geconfronteerd. Na lezing van deze studie kom ik tot de volgende indrukken van de geschiedenis van de EVP.

De aanhangers van de EVP wilden vanuit bijbels geïnspireerde uitgangspunten heldere maatschappijkritische lijnen trekken. Zij waren niet bereid tot compromissen waarin hun beginselen op voor hen onaanvaardbare wijze zouden verwateren. Dit laatste vormde voor sommigen aanleiding om niet met het CDA ver-

B O E K E N

der te gaan. Anderen besloten na korte tijd het CDA te verlaten.

Deze houding vereiste een diepe overtuiging die veelal door een krachtig individualisme werd gesteund. Dit individualisme leidde echter tevens tot problemen bij het uitzetten van de politieke koers van de EVP en de pogingen deze partij electoraal succesvol te maken.

In de eerste plaats maakte dit individualisme het moeilijk om politieke leiders te vinden die in staat waren als samenbindende figuur op te treden.

Bij enkele vooraanstaande evangelisch-radicalen politici kwam dit treffend tot uiting in het oordeel van hun geestverwanten over hen. EPV-voorzitter ds. K. van der Sluijs werd afgezet wegens eigenmachtig optreden. Dr. H. Feddema, vooraanstaand AR-radicaal en actief in de ESP en de EVP wordt omschreven als 'dogmatisch en drammerig'

In enkele gevallen slaagde de EVP er niet in potentiële geestverwanten aan zich te binden. Ook bij hen is veelal een sterk individualisme aanwezig. De in 1983 uit de CDA-Tweede Kamerfractie getreden mr. J.N. Scholten werd verweten dat het hem 'te veel om zichzelf en te weinig om de zaak ging'. De eerder genoemde VU-hoogleraar prof. dr. B. Goudzwaard, die in 1978 uit het CDA trad, werd tweemaal tevergeefs voor het

B E K E K E N

lijsttrekkerschap van de EVP benaderd. Hij was meer wetenschapsman dan politicus. Een geheel eigen positie neemt in dit kader het Tweede Kamerlid Cathy Ubels in. Als ex-CDA-gemeenteraadslid van Dokkum kwam zij in 1982 als nieuwkomer in de EVP en werd kort hierop lijsttrekker. Deze snelle politieke carrière kon zij maken omdat zij binnen de EVP een onbeschreven blad was. Haar kamerlidmaatschap werd echter geen succes. De auteur wijt dit met name aan haar onmacht om met de media om te gaan. Zij schuwde publiciteit. Op zichzelf is dit juist, maar dit beeld is onvolledig. Mevr Ubels had te maken met een vrijwel continu verdeelde achterban. Dat is geen geschikte basis om de media onbevungen te ontmoet te treden. Bovendien ging er, naar mijn mening, ook om een andere reden buiten de kern van EVP-aanhangers weinig wervingskracht van mevrouw Ubels uit. Haar politieke gedrevenheid was ongetwijfeld terecht. In mijn herinnering had zij in de Kamer echter de sombere uitstraling van iemand die permanent zwaar gebukt ging onder alle wereldproblemen.

De auteur maakt duidelijk dat de EVP van begin af aan heeft geworsteld met de vraag naar de meest gewenste politieke strategie. Moest men zich richten op het bijsturen van het CDA in evangelisch radicale richting of moest men contact zoe-

BOEKEN BEKEKEN

ken met andere partijen die qua politiek beleid dichterbij de EVP stonden maar de evangelische basis misten. Over deze kwestie waren de meningen van begin af aan verdeeld. Met name bestonden er bezwaren van ideologische aard tegen samenwerking met de CPN. Uiteindelijk leidde dit aarzelend beleid ertoe dat de EVP, zoals gezegd, in de vorming van Groen Links een uiterst bescheiden rol speelde.

Met de PvdA kwamen nauwelijks contacten van de grond. Wel heeft het optreden van de evangelisch-radicalen stroming gedurende een aantal jaren mede voeding gegeven aan de door de PvdA, D66 en de PPR gevoerde polarisatiestrategie tegen de christen-democraten. Het CDA koos met name onder leiding van Lubbers niet voor een evangelisch radicale - maar voor een meer pragmatisch georiënteerde koers. De EVP en haar voorlopers hebben in de partijpolitieke ontwikkelingen tussen 1970 en 1990 geen rol van betekenis kunnen spelen. De discussies binnen de EVP hebben ertoe geleid dat een aantal vooraanstaande leden, onder wie Ubels, teleurgesteld het politieke toneel hebben verlaten.

Samenvattend kunnen we vaststellen dat evangelisch radicale politiek slechts onder bepaalde omstandigheden een kans lijkt te maken. De vorming van het CDA en de discussie over de mogelijke plaatsing van

kruisraketten in ons land schiepen rond 1980 een klimaat waarin de EVP enige aanhang verwierf. Toen deze twee externe voorwaarden enkele jaren later niet meer aanwezig waren, was de EVP volledig op zichzelf teruggeworpen. Haar bescheiden rol was toen spoedig uitgespeeld. De EVP was, met een variatie op een bekende cartoon dat het omslag van deze studie siert, 'Een muis die even brulde'

De keuze voor een eigen partij was voor de EVP'ers gebaseerd op idealisme dat in belangrijke mate berustte op een sterk individualisme. Dit individualisme vormde tevens de basis voor een partijcultuur waarin de politieke leiding er niet in slaagde om een eensgezinde opstelling te bereiken. In samenhang hiermee bleek het niet mogelijk de politieke samenwerking met andere partijen te bevorderen die noodzakelijk is om de eigen politieke doelstellingen naderbij te brengen.

De wens van de EVP-aanhang om in de politiek de persoonlijke integriteit te bewaren en niet mee te doen aan ongewenst geachte compromissen leidde tot een politiek isolement.

Dit dilemma van de EVP heeft de auteur uitstekend weergegeven.

H. van Spanning